

I. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Погорецький М. А.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

*З поганими законами і хорошими посадовцями
цілком можна правити країною.
Але якщо посадовці погані,
не допоможуть і найкращі закони.*
Отто фон Бісмарк

*Якими гарними не були б правила діяльності,
вони можуть втратити свою силу
й значення в недосвідчених, грубих
або недоброчесних руках.*
Анатолій Коні

У статті розкриваються проблемні питання розробки та прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України, а також причини внесення до нього численних змін і доповнень. Висвітлюється недосконалість його основних правових інститутів і недоліки в організації функціонування органів кримінальної юстиції. Вносяться пропозиції щодо концептуальних напрямів удосконалення норм та інститутів чинного Кримінального процесуального кодексу України та реформування суду, органів прокуратури, досудового розслідування й розшуку та адвокатури.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, суд, слідчий суддя прокуратура, адвокатура, функція захисту, органи досудового розслідування, розшук, доказування.

В статье раскрываются проблемные вопросы разработки и принятия действующего Уголовного процессуального кодекса Украины, а также причины внесения в него многочисленных изменений и дополнений. Освещается несовершенство его основных правовых институтов и недостатки в организации функционирования органов уголовной юстиции. Вносятся предложения по концептуальным направлениям совершенствования норм и институтов действующего Уголовного процессуального кодекса Украины и реформирования суда, органов прокуратуры, предварительного расследования и розыска и адвокатуры

Ключевые слова: Уголовный процессуальный кодекс Украины, суд, следственный судья, прокуратура, адвокатура, функция защиты, органы предварительного расследования, розыск, доказывание.

П'ЯТЬ РОКІВ ЧИННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

20 листопада 2017 р. Україна відзначатиме 5-річчя чинності Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) [1]. Це перший ювілей чинного КПК України, який дає можливість оцінити життєздатність його правових норм та окремих інститутів у сучасних реаліях української держави, які за своєю суттю та за правовою ідеологією докорінно відрізняються від КПК України 1960 р. [2], а також зробити аналіз вітчизняної правозастосовної практики, що формується за чинним КПК України.

Зазначене дасть можливість виявити проблемні питання як у законодавстві, так і в правозастосуванні й розробити та запропонувати пропозиції щодо концептуальних напрямів удосконалення чинного КПК України й реформування органів кримінальної юстиції, що є метою цієї статті.

Розкриваючи зміст статті, вважаємо необхідним для більш глибокого розуміння сучасних проблем чинного КПК України та правозастосовної практики, зробити екскурс в історію його підготовки та прийняття.

Перед усім зазначимо, що необхідність прийняття чинного КПК України обумовлювалася двома основними чинниками: внутрішнім – невідповідність КПК 1960 р. вимогам часу; зовнішнім – взяті зобов'язання Україною перед Радою Європи ще у 1995 р.

Робота над розробкою проекту нового КПК України почалася ще з прийняттям Верховною Радою України у 1992 р. постанови «Про концепцію судово-правової реформи в Україні» [3] та створення того ж року першої Робочої групи Кабінету Міністрів України з його розробки.

Перед вступом України 9 листопада 1995 р. до Ради Європи у Висновку

Парламентської Асамблеї Ради Європи «Щодо заявки України на вступ до Ради Європи» від 26 вересня 1995 р. № 190 [4], а також рекомендаціях і резолюціях Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо виконання обов'язків та зобов'язань України, зокрема, рекомендації № 1416 (1999 р.) [5], резолюції № 1194 (1999 р.) [6], рекомендації № 1513 (2001 р.) [7], резолюції № 1244 (2001 р.) [8], резолюції № 1262 (2001 р.) [9], резолюції № 1346 (2003 р.) [10] наголошувалося на необхідності прийняття нашою державою якісно нового Кримінального процесуального кодексу України, який би забезпечував не лише невідворотність кримінального покарання, а й гарантував належне дотримання прав людини у кримінальному процесі, повагу до її особистості, ставлення до неї як до особи, вина якої у вчиненні злочину ще не доведена, а також забезпечував би неупередженість і об'єктивність досудового розслідування та судового розгляду, передбачав існування ефективних процедур, які надаватимуть рівні процесуальні можливості стороні обвинувачення та стороні захисту й сприятимуть реальному утвердженню змагальності кримінального процесу.

28 червня 1996 р. була прийнята нова Конституція незалежної України [11], ст. 3 якої визначила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Пріоритетну роль у забезпеченні дотримання основоположних прав людини у правових демократичних державах світу, як відомо, відіграє наявність ефективного механізму регулювання діяльності державних органів, покликаних здійснювати розслідування та розгляд питань, пов'язаних із притягненням

особи до кримінальної відповідальності, і власне сама система цих органів, побудована на засадах позапартійності, професійності, законності й відповідній підконтрольності їх суспільству.

Проте ані чинний на той час КПК України 1960 р., який характеризувався очевидним обвинувальним ухилом, низькою ефективністю досудових і судових процедур та їхньою надмірною бюрократизованістю, ані існуюча на той час система правоохоронних і судових органів та адвокатури не створювали такого механізму, що й потребувало, перш за все, розробки проекту нового КПК України, який би відповідав потребам окремої людини, суспільства та держави, що декларувалася в Конституції України як правова, демократична й соціально спрямована.

Для виконання взятих Україною зобов'язань з підготовки нового КПК України Постановою Верховної Ради України № 1092 від 15 січня 2003 р. [12] Робочій групі з підготовки проекту КПК України, створеній Розпорядженням Голови Верховної Ради України № 25 від 15 січня 2003 р., було доручено доопрацювати законопроект, який вже було розроблено першою Робочою групою Кабінету Міністрів України, та представити його в Парламент до другого читання.

Проект КПК України [13] був доопрацьований з урахуванням рекомендацій Ради Європи, зауважень та пропозицій науковців, практичних працівників, суб'єктів права законодавчої ініціативи й внесений на розгляд Верховної Ради України на друге читання, яке було заплановано на 11 вересня 2003 р. та перенесене на 18 вересня 2003 р. і яке так й не відбулося.

У липні 2005 р. цей законопроект було знято з розгляду парламенту, оскільки він отримав негативні висновки експертів Ради Європи. Зокрема, Драго Кос (Республіка Словенія) зазначав, що «... потрібно порекомендувати українським органам ... переробити теперішній текст чи скласти новий». Професор

Іоахім Херрман (ФРН), оцінюючи цей проект, наголошував, що його «потрібно достеменно та глибоко переглянути, щоб привести до стандартів Європейської Конвенції та сучасних Європейських правових принципів» [14].

Негативно цей законопроект був оцінений й вітчизняними фахівцями, зокрема, експерт Харківської правозастосовної групи з кримінального процесу А. Бущенко вказував, що зазначений проект КПК України ґрунтується на презумпції, що кримінальний процес є не змаганням сторін з протилежними інтересами задля того, щоб надати суду можливість встановити дійсні обставини справи, а є процесом пошуку та покарання винних, і Кримінально-процесуальний кодекс є збіркою методичних рекомендацій для такої діяльності.

Ускладнює виявлення окремих недоліків, виправлення яких могло б поліпшити якість цього документа, та обставина, що репресивна ідеологія кримінального процесу вбудована у Проект Кримінально-процесуального кодексу «на молекулярному рівні».

У багатьох аспектах Проект КПК, зазначав А. Бущенко, прямо або опосередковано суперечить Конституції та міжнародним зобов'язанням України, зокрема щодо проникнення до житла, затримання підозрюваних у вчиненні злочину, термінів їхнього перебування під вартою до пред'явлення обвинувачення, під час досудового слідства і суду, презумпції невинуватості.

Автори Проекту КПК, на думку А. Бущенко, зберігають домінування інквізиційних засад у кримінальному процесі з усіма рисами, які притаманні такій побудові судочинства [15].

Слід зазначити, що зважаючи на зволікання з розробкою нового КПК України Парламентською Асамблеєю Ради Європи (п. 13.6 резолюції № 1466 від 5 жовтня 2005 р.) наголошувалося на необхідності завершення органами влади України підготовки нової версії проекту Кримінального процесуального кодексу

України та схвалення його без подальшого зволікання для виконання зобов'язання, початково встановлений кінцевий термін для якого минув ще у листопаді 1996 р. [16].

Зазначене дало поштовх до активізації роботи над проектом нового КПК України. Указом Президента України № 39 від 20 січня 2006 р. «Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи» [17] було доручено розробку нового КПК Міністерству юстиції України та Національній комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права.

Указом Президента України № 311 від 15 лютого 2006 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» [18] була затверджена Концепція реформування кримінальної юстиції України, згідно з якою передбачалася розробка ідеологічно нового КПК України, що було доручено утвореній при Національній комісії робочій групі із числа науковців та практиків, яка в грудні 2008 р. представила громадськості якісно новий проект КПК України, який пройшов експертизу в Раді Європи та отримав там схвальні відгуки [19–21].

Проте вітчизняними фахівцями проект цього КПК України сприймався не однозначно [22–27]. Більшість із них критично оцінювала новели цього проекту, зокрема, відмову від інституту порушення кримінальної справи, недосконалість процесуальних форм, зокрема, щодо оскарження окремих процесуальних рішень, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням тощо [28].

Виходячи із результатів аналізу практики застосування норм КПК України 1960 р., результатів досліджень правосвідомості вітчизняних правозастосовців та правозастосовної практики, а також проекту цього КПК України нами була висловлена критична оцінка багатьох його положень [29, с. 29–35]. Зокрема,

вказувалося, що будь-який закон у руках непрофесіонала, хабарника, непорядного, нечесного, безвідповідального та нелюдського посадовця – це велике зло! А посадовця правоохоронної та судової сфер – у стократ більше зло! Тому, удосконалюючи проект нового КПК, слід водночас проводити і глибоке та системне реформування правоохоронних і судових органів, вищої школи – кузні кадрів для органів кримінальної юстиції.

Корінних змін потребує й кадрова політика держави. Професіоналізм, порядність, людяність і патріотизм повинні стати визначальними у кадровому забезпеченні цих органів.

За інших умов прийняття найдосконалішого Кримінально-процесуального кодексу, як і будь-якого іншого закону, буде черговою кампанійщиною і глузуванням над правом, людиною, Україною [29, с. 35]. Ця слушна думка є актуальною і сьогодні та певною мірою пояснює сучасні проблеми неефективності чинного КПК України та правозастосовної практики.

Як відомо, підготовлений робочою групою Національної комісії проект КПК України теж не був прийнятий, як і не були реалізовані жодна із реформ, задекларованих президентом України В. Ющенком і його політичною силою, який цілком заслужено і справедливо увійшов в історію сучасної України як найбільше розчарування, прийшовши до влади з найбільшою підтримкою населення за усі часи існування інституту президента в Україні.

Ті ж самі внутрішні та, переважно, зовнішні чинники, а саме міжнародні зобов'язання України перед Радою Європи, взяті нею на себе ще в 1995 р. – прийняття нового КПК, який гарантував би неухильне дотримання прав особи в ході досудового розслідування та судового розгляду справи відповідно до вимог Конституції України та міжнародних договорів щодо прав людини, спонукали політичну силу президента України В. Януковича після його перемоги на ви-

борах 2010 р. до активізації роботи над проектом нового КПК України.

Цю важливу роботу було доручено організувати раднику Президента – керівнику головного управління з питань судоустрою Адміністрації Президента А. Портнову. Група фахівців на чолі з ним майже півтора роки готувала проект нового КПК України. В основу цього проекту був покладений проект КПК, підготовлений робочою групою при Національній комісії ще в 2007 р.

Розроблений проект нового КПК України був підтриманий експертами Ради Європи й схвалений на засіданні Урядового комітету з питань правової політики, оборони та правоохоронної діяльності, після чого Кабінетом Міністрів України він був винесений на громадське обговорення. У провідних науково-навчальних і практичних юридичних установах України було проведено низку заходів, присвячених цьому проекту, які в основному полягали в його презентації без достатнього, як на нас, фахового обговорення вітчизняними правниками.

Головна мета цього проекту полягала в зміцненні конституційних гарантій забезпечення природних прав і свобод громадян.

Основними завданнями його були: встановлення порядку кримінального провадження на засадах пріоритетності прав і свобод людини; забезпечення реалізації принципів змагальності та рівності сторін обвинувачення і захисту у кримінальному процесі; вдосконалення й оптимізація процедур кримінального провадження та підвищення оперативності кримінального судочинства.

Проектом КПК передбачалося: забезпечення процесуальної рівності та змагальності сторін у кримінальному провадженні, підвищення гарантій захисту прав підозрюваних і обвинувачуваних та інших учасників кримінального провадження; удосконалення загальних засад досудового розслідування; оптимізація системи запобіжних заходів; вдосконалення судового провадження;

зменшення строків кримінального провадження; вдосконалення порядку проведення негласних слідчих дій; введення особливих видів провадження для забезпечення ефективного і оперативного розгляду кримінальних справ, а саме: спрощена форма розслідування та судового розгляду кримінальних проступків; кримінальне провадження на підставі угод; суттєве розширення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Проект КПК містив низку новел, а саме: введено такий запобіжний захід як домашній арешт та визначено тримання під вартою як винятковий запобіжний захід, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе забезпечити належну поведінку підозрюваного або обвинуваченого; впроваджено такий термін як «кримінальні правопорушення», які поділяються на злочини та кримінальні проступки за критерієм тяжкості; положення ст. 45 КПК, згідно з якими захисником особи в кримінальному процесі може бути виключно адвокат; введено інститути слідчого судді, повідомлення про підозру, негласних слідчих (розшукових) дій, угод, присяжних; запроваджено можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування; скасовано інститут повернення справи на додаткове розслідування, стадію порушення кримінальної справи та ін.

Незважаючи на свою прогресивність, проект КПК вітчизняними експертами, а також політиками оцінювався неоднозначно. Висловлювалися, у тому числі й діаметрально протилежні його оцінки.

Представники правлячої коаліції й окремі правники повністю підтримували як проект чинного КПК, так і чинний КПК вже після його прийняття [30–32 та ін.].

Опозиційні політики та переважна більшість науковців і практиків достатньо критично ставилися до цього про-

екту та вже прийнятого КПК, а окремі із них вважали навіть недоцільним його прийняття [33–41].

Різноманіття оцінок проекту КПК пояснюється наступним.

Проект КПК був прогресивним і новаторським за своєю правовою ідеологією у порівнянні з КПК 1960 р., хоча окремі його положення були недосконалими, на що обґрунтовано зверталася увага фахівців [42–44 та ін.].

В ньому вперше у вітчизняній правовій доктрині впроваджувалася змагальна модель кримінального процесу з певними особливостями на досудовому розслідуванні, яка містила низку нових законодавчих положень, норм та інститутів.

Водночас проект КПК не пройшов достатнього обговорення у наукових і практичних колах фахівців – науковців та практиків, тому вони не мали достатньо часу для вивчення й осмислення його новаторських положень.

Сприйняття більшістю науковців його достатньо критично зумовлювалося також їх різними науковими поглядами на ті чи інші доктринальні кримінальні процесуальні питання (змагальність, кримінальні процесуальні функції, стадія порушення кримінальної справи, роль суду у доказування, роль прокурора та захисника у кримінальному процесі та, зокрема, у доказуванні, зміст доказування, зміст процесуального керівництва досудовим розслідуванням, процесуальний статус слідчого судді, інститут негласних слідчих (розшукових) дій, взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування тощо).

Необхідно зважати й на те, що окремі норми та інститути проекту КПК України були недосконалими та суперечливими. У зв'язку з цим творчими колективами провідних профільних кафедр науково-навчальних й наукових закладів, а також практиками юридичних установ було підготовлено до 4000 тис. зауважень і пропозицій до цього проекту, які були направлені до Верховної Ради України

і які належним чином не були опрацьовані. Зокрема, нашою кафедрою правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка пропонувалися такі зміни і доповнення: закріплення за слідчим суддею обов'язку щодо розгляду клопотань сторони захисту про проведення слідчих (розшукових) дій; проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо народних депутатів, суддів без попереднього дозволу Верховної Ради України у випадку затримання їх на місці вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину; надання захисникам права оскаржувати факт внесення слідчим, прокурором відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; обов'язковість допуску адвоката до участі у проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи незалежно від стадії його проведення; імперативність застосування стороною обвинувачення під час виконання ухвали про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи аудіо-, відеофіксації; недопустимість доказів, отриманих під час виконання ухвали слідчого судді про обшук житла чи іншого володіння особи без застосування аудіо-, відеофіксації та без допуску до участі в ньому адвоката; надання стороні захисту права безперервної фіксації ходу проведення обшуку житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді, а також права оскаржити повідомлення про підозру, ухвалу слідчого судді про обшук житла чи іншого володіння особи та права звертатися до слідчого судді з клопотанням про залучення експерта для проведення відповідної експертизи; подання клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться (zareєстрований) орган досудового розслідування як юридична особа; надання Верховному Суду повноважень суду касаційної інстанції; розмежування нововиявлених і виключних обставин, як під-

став для перегляду судових рішень, що набрали законної сили та ін.

Окремі із цих поправок впродовж 5-річчя були внесені до чинного КПК України, інші є у відповідних законопроектах, які зареєстровані у Верховній Раді України.

Водночас слід зазначити, що серед майже 4000 тис. поправок до проекту чинного КПК України, більшість із них в принципі не могли бути прийняті, оскільки суперечили правовій ідеології цього проекту, наприклад, залишення стадії порушення кримінальної справи, виключення із проекту КПК інституту процесуального керівництва досудовим розслідуванням тощо.

На оцінку цього проекту опозиційними політиками, ЗМІ та правознавцями впливало й те, що в ході підготовки проекту нового КПК України, напередодні його прийняття та в період його обговорення й прийняття Верховною Радою України проводилися юридичні процеси щодо урядовців попередньої влади, що закономірно викликало загострення політичної ситуації в країні і й було предметом уваги західних партнерів України. Зокрема, комісар ЄС із питань розширення і європейської політики сусідства Штефан Фюле під час свого візиту до Києва у січні 2012 р., оцінюючи цю ситуацію в Україні, наголосив, що він стурбований тиском на громадянське суспільство та звуженням політичного плюралізму в Україні й публічно визнав, що в Україні застосовується вибіркова юстиція щодо політичних опонентів чинної влади. Він зазначив: «Я ще раз хочу сказати про потребу забезпечення того, щоб кримінальне законодавство не використовувалося в політичних цілях і щоб принципи чесного, справедливого й незалежного правового процесу цілковито дотримувалися» [45].

Незважаючи на критику опонентів, проект чинного КПК України був поданий Президентом України і зареєстрований у Верховній Раді України 13 січня

2012 р. та включений до порядку денного на 7 лютого 2012 р. (№ 4344-VI) [46].

Верховна Рада України розглядала його у другому читанні чотири дні, починаючи з 10 квітня. Проте, якщо 10 і 11 квітня засідання Верховної Ради України оголошувалися закритими, то пленарне засідання, яке почалося о 10:00 12 квітня, завершилося лише в ніч з четверга на п'ятницю, 13 квітня близько 4:10 ранку.

Така поспішність прийняття нового КПК України обумовлювалася тим, що 17 квітня 2012 р. ЄСПЛ перейшов до стадії судових дебатів у справі Ю. Луценка щодо обґрунтованості застосування до нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а 23 квітня відкривалася сесія Парламентської Асамблеї Ради Європи, де в черговий раз могла піднятися тема кримінальних переслідувань опозиції в Україні та стан з правами дотримання прав людини в Україні.

З цього приводу у звіті Данського Гельсінського комітету зазначалося, що президентська адміністрація з вражаючою наполегливістю та швидкістю проштовхує законодавство, пов'язане з реформою системи кримінального правосуддя, але реальне запровадження реформи потребує набагато більшого та триватиме роками, залежно від того, чи існуватиме справжнє бажання проводити реформи та нарешті замінити слова діями [47].

Викликали серйозну критику і підірвали авторитетність чинного КПК України й процедури обговорення та голосування за нього народними депутатами. Зокрема, за оцінками вітчизняних ЗМІ при голосуванні за проект КПК у сесійному залі фізично знаходилося близько 50 депутатів від більшості. Депутати також проголосували за те, щоб текст законопроекту розділили на Кодекс і Закон «Про внесення змін до законів у зв'язку з прийняттям КПК».

Зазначалося, що були випадки, коли «статті історичного документа приймали пальцями рук двадцяти-тридцяти депутатів більшості». Як і багато засідань

до того, в ці дні робота Верховної Ради починалася «з ритуалу оптового розсо- вування карток для голосування у гнізда лічильної системи» [38].

Окремі представники ЗМІ, які були в сесійній залі в цей історичний період, зазначали, що «опозиційні поправки більшість затято ігнорувала. Ще гіршим було те, що всі голосування відбувалися, строго кажучи, незаконно. Кількадесят «кнопкодавів» справно видавали на-го- ра по 250–260 голосів «за», ігноруючи багатостраждальну вимогу Конституції про особисте голосування депутата. Від- повідні фото- та відеокадри широко ро- зійшлися в ЗМІ та соціальних мережах, і про надто вільне поведження україн- ських законодавців із законом, поза сум- нівом, на сьогодні вже знають ті політи- ки та чиновники в ЄС, для яких, власне, і влаштували цей спринтерський забіг. А опозиція взагалі намірилася скасувати результати голосування через Конститу- ційний Суд. Хоча самі ж опозиціонери регулярно заявляють, що «законного рі- шення» від Конституційного Суду чека- ти, мовляв, не доводиться.

О четвертій ранку п'ятниці «за» про- голосувала 271 картка з 283, зареєстро- ваних у сесійній залі (фізично при цьому були присутні менше чотирьох десятків депутатів)» [48].

Опозиція не брала участі у голосу- ванні за чинний КПК України.

Проведені процедури обговорення проекту чинного КПК України у Верхов- ній Раді України й голосування за нього цілком обґрунтовано дали підстави ок- ремим опозиційним політикам визнати його «неконституційно народженим». Опозиційний на той час народний депу- тат Ю. Кармазін з цього приводу на теле- баченні зазначав, що новий КПК не має права на існування, оскільки був прийня- тий в неконституційний спосіб.

Протилежною була точка зору ліде- ра правлячої коаліції О. Єфремова, який у відповідь на це заявляв, що він не бачить жодного порушення в тому, що один депу- тат голосував за 4–5 своїх колег при ухва-

ленні нового КПК України, а А. Портнов назвав здійснення голосування картками за фізичної відсутності депутатів у Вер- ховній Раді – прикрою традицією україн- ського парламентаризму [49].

Неоднозначною була й оцінка захід- них партнерів України процедури при- йняття чинного КПК України. Зокрема, речник Ради Європи Даніель Хольд- ген назвав новий КПК, ухвалений Вер- ховною Радою, «лише першим кроком на шляху до вдосконалення політичної системи України». Він наголосив: «Ми помітили, що новий кодекс ухвалений, і зазначаємо, що за цим першим етапом Україна мусить здійснити чимало інших. Зокрема – вдосконалення щоденної по- літичної практики, а також – вирішення питань із політично вмотивованими су- довими процесами, на які не раз зверта- ла увагу Рада Європи».

Даніель Хольдген підтвердив, що в міжнародній організації звернули ува- гу на те, що опозиційна фракція БЮТ не брала участі в ухваленні нового КПК через те, що всі поправки, які були за- пропоновані опозицією, більшість від- хилила.

У Раді Європи також не залишили поза увагою той факт, що у залі засідань були присутні близько сотні депутатів, коли ж голосування відбувалося 250-ма картками, зазначив Даніель Хольдген.

«Ухвалення нового КПК – це рух у доброму напрямку. Цей крок відповідає нашим рекомендаціям. Але треба добре усвідомити, що міжнародна спільнота че- кає, щоб Україна покращила не лише букву закону, але й практику свого судочин- ства. Бо вироки українських судів часом видаються політично вмотивованими», – наголосив речник Ради Європи [50].

З приводу прийняття нового КПК України співдоповідачі Моніторинго- вого комітету Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо України Майліс Репс і Марієтта Пурбе-Лундін заявили, що Парламентська Асамблея Ради Європи просить президента В. Януковича під- писувати Кримінально-процесуальний

кодекс тільки після висновків Ради Європи про те, що він повністю відповідає європейським стандартам. Зокрема, співдоповідачі Парламентської Асамблеї Ради Європи зазначили, що «новий Кримінально-процесуальний кодекс, який повністю відповідає європейським стандартам, в разі його повної реалізації без застережень, буде важливим кроком у вирішенні певних проблем в українській судовій системі, які були відображені в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1832 (2012) (від 26 січня 2012 року)» [51].

Незважаючи на високу оцінку як проекту, так і вже чинного КПК України міжнародних [52] та окремих вітчизняних [53–56 та ін.] експертів щодо його відповідності європейським і світовим стандартам правових демократичних держав, окремі норми та інститути за період його існування піддавалися й продовжують піддаватися критиці вітчизняними правниками та є дискусійними.

В останні роки у колі практикуючих юристів (слідчих, прокурорів) навіть висловлюється думка про необхідність повернення до КПК України 1960 р. (28% опитуваних), або ж про необхідність розробки нового КПК України (44% опитуваних), який, на їх думку, більше відповідав би потребам сучасної вітчизняної правозастосовної практики в умовах політичної й соціально-економічної ситуації в сучасній Україні¹.

За 5-річний термін свого існування чинний КПК зазнав чисельних змін та доповнень і в разі ухвалення зареєстрованих проектів законів Верховною Радою України такі зміни і доповнення досягнуть понад 570.

Така велика кількість і частота змін та доповнень до чинного КПК України, які є інколи необґрунтованими й суперечливими та протирічать його право-

вій ідеології, не забезпечує стабільності процесуального законодавства країни та його сталий розвиток, негативно впливає на її правову систему та формування правозастосовної практики, що підтверджує думку видатного філософа права, професора Гарвардського університету Лона Л. Фуллера, який з-поміж причин, які перешкоджають цілісності правової системи, обґрунтовано називав видання суперечливих законів та надмірно часту їх зміну [57, с. 228].

Слід зазначити, що в умовах незавершеності реформ суду, органів прокуратури, досудового розслідування й розшуку та адвокатури нестабільність кримінального процесуального законодавства значно ускладнює захист прав, свобод і законних інтересів осіб, що потраплять до сфери кримінального процесу.

Критика чинного КПК України та велика кількість і частота змін й доповнень до нього пов'язані не лише із недосконалістю його окремих правових норм та інститутів, як це необґрунтовано вважають 52% із числа опитуваних нами практичних працівників органів кримінальної юстиції, а насамперед – із проблемами правозастосування, які, своєю чергою зумовлені відсутністю належних реформ у сфері кримінальної юстиції. Адже до цього часу в Україні не завершені довготривалі реформи ані суду, ані прокуратури, ані досудового розслідування, ані розшуку, ані адвокатури.

На сьогодні ці реформи здійснюються непослідовно, безсистемно, без належних громадських обговорень, у тому числі й без належної участі в них фахових вітчизняних експертів. І, як наслідок, – за весь період існування незалежної України маємо: безпрецедентні взаємозвинувачення та суперечки між окремими керманічами правоохоронних органів держави, що дискредитують не лише цих керманічів та очолювані ними відомства, а й у цілому правоохоронну систему України як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях; найнижчі показники результа-

¹ Впродовж 2015 року – першої половини 2017 рокунами з питань удосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства України опитано 2200 практичних працівників (1400 слідчих Національної поліції та Служби безпеки України, 300 прокурорів, 300 адвокатів, 200 суддів).

тивності роботи органів кримінальної юстиції; найвищі показники коруптованості державних органів юстиції; найнижчу довіру людей до судових і правоохоронних органів та незадоволеність результатами їхньої роботи.

Для виправлення ситуації, що призвела до безсистемної та частоті зміни положень чинного КПК України, окремі з яких є суперечливими й такими, що не відповідають його правовій ідеології та потребам практики, доцільно створити робочу групу фахівців для вивчення зміненого кримінального процесуально-законодавства України та його правозастосовної практики й розробки пропозиції щодо його покращення відповідно до його правової ідеології.

Подальшими концептуальними напрямками удосконалення чинного КПК України та реформування органів кримінальної юстиції вбачаються такі:

1. Забезпечення функціонування змагальної моделі кримінального процесу, яка із середини ХІХ ст. діє у всіх цивілізованих правових демократичних країнах світу, у тому числі й країнах ЄС, хоча й з окремими особливостями у кожній окремій державі, і яка впродовж десятиліть довела свою прогресивність та результативність: з одного боку – як ефективний механізм захисту людини, суспільства і держави від злочинних посягань, а, з іншого – як дієвий механізм захисту прав і свобод тих, хто притягується до кримінальної відповідальності чи долучається до вирішення кримінально-правих конфліктів у якості свідків, експертів, понятих тощо.

2. Зміна взаємозв'язку оперативного-розшукової діяльності та досудового розслідування – поєднання пошуково-розшукової діяльності із досудовим розслідуванням.

Проблеми сьогоdnішнього досудового розслідування, які пов'язані з чинним КПК України, пояснюються тим, що законодавець, реформуючи досудове розслідування, на жаль, не врахував те, що без покращення розшуку ніякі його ре-

форми не дадуть суттєвої користі, оскільки очікувати від одного лише слідчого позитивних результатів у кримінальному провадженні так само безпідставно, як чекати від художника картини без пензля, фарб і полотна. Тому нагальною залишається проблема удосконалення пошуково-розшукової роботи відповідних правоохоронних органів.

В ході реформування досудового розслідування законодавець необґрунтовано та безпідставно й всупереч здоровому глузду віддалив від досудового розслідування розшук, які повинні перебувати між собою, як свідчить багатостолітня практика передових західних країн та вітчизняний досвід, в єдиному, цілісному й нерозривному взаємозв'язку. Найкраща форма такого поєднання – інститут детективів, який наразі діє в НАБУ та з цього року експериментально запроваджується в системі Національної поліції України, проте, на жаль, з дуже великим запізненням та без належного фахового наукового супроводження. Практику поєднання в особі детектива повноважень слідчого та співробітника оперативного підрозділу необхідно запровадити й в інших органах досудового розслідування, що, своєю чергою, підвищить оперативність, проведення відповідних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій й ефективність використання їх результатів у кримінальному процесуальному доказуванні.

Для покращення досудового розслідування важливим є питання чіткого визначення правил підслідності органів досудового розслідування, виходячи із їх функціонального призначення, та належного їх застосування у практичній діяльності уповноваженими суб'єктами сторони обвинувачення. Сьогодні, на жаль, передбачені ст. 216 КПК України правила визначення підслідності неоднаково трактуються та застосовуються працівниками органів досудового розслідування та прокуратури й грубо порушуються, у тому числі й на найвищому рівні, що створює підстави для визнання доказів у кримі-

нальних провадженнях недопустимими та тягне за собою уникнення кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, у тому числі й тяжкі та особливо тяжкі злочини, й закономірно – порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та ін.).

Недопустимою є практика непомірного завантаження слідчих і, особливо, слідчих Національної поліції України¹, в провадженні яких перебуває понад 300–500, а інколи й більше кримінальних проваджень, кількість яких постійно із року в рік зростає, що не дає можливості слідчим ефективно проводити досудове розслідування у кожному кримінальному провадженні.

Тому нагальним є прийняття Закону України «Про кримінальні проступки», диференціація процесуальної форми досудового розслідування, спеціалізація слідчих в межах кожного із відомств, розробка науково обґрунтованого їх навантаження та критеріїв оцінки їх діяльності, а також діяльності оперативних підрозділів і детективів, вивільнення слідчих та оперативних працівників від невластивих їм функцій тощо.

Слід звернути увагу й на те, що Державне бюро розслідувань в Україні створюється з великим запізненням, зокрема з 2012 р. Венеціанська комісія у висновку щодо проекту КПК України вказувала на необхідність забезпечення якнайшвидшого створення та функціонування Державного бюро розслідувань для здійснення досудового розслідування усіх кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище. Не зважаючи на те, що 12 листопада 2015 р. був прийнятий Закон України «Про Державне бюро розслідувань» [58], а 20 листопада 2017 р. закінчується 5-річний термін повноважень органів прокуратури по розслідуванню злочинів,

¹ В провадженні слідчих Національної поліції України перебуває понад 95% кримінальних проваджень, зареєстрованих в Україні

підслідних Державному бюро розслідувань, до цього часу відповідний орган досудового розслідування не почав свою роботу з розслідування підслідних йому злочинів, а комісія з проведення конкурсу на зайняття посад до Державного бюро розслідувань так і не обрала директора цього органу досудового розслідування. Відповідна ситуація негативно впливає як на стан боротьби зі злочинністю, так і на імідж України в світі. Тому створення Державного бюро розслідувань та початок його функціонування має стати одним із головних і пріоритетних напрямів нашої держави у реформуванні кримінальної юстиції.

3. Зміцнення й розширення кримінальних процесуальних гарантій процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Інститут процесуального керівництва досудовим розслідуванням є невід'ємною частиною змагального кримінального процесу і, зокрема, для сторони обвинувачення. Цей інститут достатньо ефективно функціонує в кримінальних процесах західних країн. У ст. 36 чинного КПК України досить повно регламентовані повноваження процесуальних керівників. Проте механізми реалізації цих повноважень, як і організація діяльності процесуальних керівників потребують суттєвого удосконалення.

Наслідком відсутності належного реформування прокуратури України є те, що процесуальні керівники мають надмірну завантаженість (200–300 та більше кримінальних проваджень). Така непомірна їх завантаженість об'єктивно не дозволяє, навіть високопрофесійним, працелюбним і працездатним прокурорам добросовісно та чесно й на належному рівні реалізовувати свої повноваження.

Окрім того, багато процесуальних керівників не мають достатньої компетенції здійснювати свою функцію через відсутність достатніх знань, необхідного досвіду, практичних навичок тощо. Поширеним є надмірне та безпідставне завантаження процесуальних керівників

невластивими їм функціями через роздугість керівних і контролюючих прокурорських кадрів, забюрократизованість їх діяльності тощо, що має бути усунуте в ході реформування прокуратури.

4. Реформування функції захисту й адвокатури України.

У цілому чинний КПК України, на відміну від КПК 1960 р., концептуально розширив повноваження захисника у кримінальному процесі. Хоча чинний КПК України і не містить окремої статті, у якій були б структуровано вписані повноваження захисника, проте ці повноваження містяться в низці його норм, зокрема, в статтях 20, 46–48, 52, 93, 159, 160, 220, 243, 245, 303, 351, 352 та інших, а також в ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Водночас п'ятирічна практика застосування зазначених норм показала, що цих повноважень недостатньо для ефективної реалізації функції захисту у кримінальному процесі. Зокрема, захисник не має права оскаржити факт внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, ухвалу слідчого судді про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, ухвалу слідчого судді про обшук особи, постанову про затримання та ін. Між тим, як свідчать результати аналізу слідчо-судової практики, саме в цих випадках відбувається багато суттєвих порушень норм чинного законодавства України та зловживань слідчими, прокурорами й слідчими суддями, які потребують адвокатського реагування в інтересах їх підзахисних.

Окрім того, однією з проблем реалізації функції захисту у досудовому розслідуванні є те, що окремі повноваження захисника не мають належних процесуальних механізмів їх реалізації. Так, наприклад, ч. 3 ст. 93 КПК України закріплює права захисника щодо отримання доказів, зокрема, витребування документів у кримінальному провадженні, водночас процесуальний механізм реалізації цього права у чинному КПК України відсутній, хоча він передбачений у ст. 24

Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Однак документи, отримані у результаті подання адвокатського запиту, не в усіх випадках визнаються слідчими, прокурорами та судом доказами з посиланням на те, що в ч. 1 ст. 86 КПК України чітко вказано, що доказ вважається допустимим, якщо він отриманий у порядку, передбаченому КПК України. Хоча ця практика є незаконною, оскільки Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є одним із джерел кримінального процесуального права, для вирішення цієї проблеми доцільно доповнити чинний КПК відповідною нормою.

Реалізуючи змагальну модель кримінального провадження, важливим є розширення повноважень захисника в отриманні доказів, поступового впровадження інституту адвокатського розслідування та інституту приватних детективів, однією з функцій яких є забезпечення адвокатської діяльності у доказуванні.

Для посилення реалізації функції захисту у кримінальному процесі доцільним є розширення прав захисника на оскарження дій і бездіяльності слідчого та прокурора, і зокрема, оскарження захисником повідомлення про підозру, оскільки результати аналізу матеріалів кримінальних проваджень свідчать про те, що на практиці досить поширеними є випадки порушення слідчими та прокурорами вимог КПК України під час складання та вручення повідомлення про підозру, а саме: недотримання правил підслідності; порушення строків повідомлення про підозру у випадку затримання особи; обґрунтування підозри недопустимими, неналежними, недостовірними доказами; не роз'яснення процесуальних прав підозрюваному при врученні повідомлення про підозру; вручення повідомлення про підозру неналежним суб'єктом тощо. При цьому ці порушення набули системного характеру, особливо в останні роки після створення нових антикорупційних органів.

Відсутність цього права у ст. 303 КПК України вимушує підозрюваних та їх захисників чекати місяцями можливості оскаржити зазначені порушення під підготовчого провадження та судового розгляду, а в цей час щодо підозрюваних вчиняються по суті незаконні процесуальні дії, які обмежують їх конституційні права, свободи та законні інтереси.

Для усунення можливих зловживань стороною захисту своїми процесуальними правами доцільно чітко визначити у чинному КПК України конкретні правові підстави такого оскарження.

5. Зміна парадигми кримінального процесуального доказування з урахуванням можливостей сучасного науково-технічного прогресу та стандартів доказування ЄСПЛ.

В цьому контексті важливим є розширення мережі судово-експертних установ за рахунок приватних та підвищення вимог до їх акредитації, оскільки результати аналізу судово-слідчої практики свідчать про те, що у приватних експертних установах окремі експертизи проводяться на більш високому професійному рівні та без порушення термінів їх виконання. Окрім того, це розвантажить вкрай навантажені державні експертні установи та забезпечить можливість вибору експертних установ, особливо стороні захисту, що в умовах поширеності недовіри до відомчих експертних установ має надзвичайно важливе значення як для підвищення ефективності кримінального процесуального доказування, так і у цілому для досягнення мети й вирішення завдань кримінального провадження.

6. Зміцнення та розширення кримінальних процесуальних гарантій судового контролю як найефективнішого засобу забезпечення законності дотримання прав, свобод і законних інтересів осіб у кримінальному провадженні та найефективнішого засобу забезпечення своєчасного отримання доброякісних доказів у кримінальних провадженнях.

Результати аналізу практики свідчать про те, що недостатня ефективність судово-

вого контролю в кримінальному процесі в Україні пов'язана, передусім, з надмірним навантаження окремих слідчих суддів, неналежною організацією їхньої діяльності та неналежним технічним її забезпеченням.

Доцільно виключити із повноважень слідчого судді контроль за законністю застосування найбільш м'якого заходу забезпечення кримінального провадження – особистого зобов'язання, а також тимчасового доступу до речей і документів, якщо це не пов'язано з вилученням оригіналів документів.

Необґрунтованими є пропозиції окремих правників щодо наділення слідчого судді повноваженнями призначати експертизи у кримінальному провадженні та визначати експертні установи для їх проведення. Зауважимо, що з практичної точки зору відповідний механізм отримання доказів не відповідатиме ефективності та оперативності здійснення доказування у досудовому розслідуванні, оскільки слідчі судді зайвий раз будуть перенавантажені кількістю поданих клопотань слідчого, прокурора про залучення експерта й об'єктивно не зможуть їх належним чином перевіряти з точки зору законності. Відповідно, виникатиме ризик втрати можливих доказів.

Окрім того, такі пропозиції ставлять сторін кримінального провадження в пряму залежність від слідчого судді, адже обґрунтованість і законність підготовки висновку експерта та можливість використання його як доказу, який би відповідав вимогам допустимості та достатності, у кримінальному процесуальному доказуванні залежатиме виключно від того, настільки професійний експерт був залучений слідчим суддею. На наш погляд, в умовах функціонування змагального кримінального судочинства, де слідчий суддя, забезпечуючи здійснення доказування сторонами кримінального провадження, повинен лише перевіряти законність та обґрунтованість поданих уповноваженими суб'єктами кримінального процесуального

доказування клопотань про проведення відповідних процесуальних дій, сторони кримінального провадження мають бути уповноважені самостійно визначати експерта, який проводитиме експертизу та експертну установу.

7. Зміцнення та розширення кримінальних процесуальних гарантій суду як органу правосуддя та індикатора ефективності діяльності органів досудового розслідування, розшуку, прокурора та адвоката, що потребує невідкладного завершення судової реформи, оскільки без професійного й незалежного суду найкращий КПК України та найкращі реформи органів прокуратури, адвокатури та досудового розслідування й розшуку приречені на невдачу.

8. Реформування підготовки кадрів для органів кримінальної юстиції, що, своєю чергою, потребує корінних реформ юридичної та спеціальної освіти України відповідно до стандартів демократичних правових країн світу і, передусім, країн

ЄС, що в умовах процесу євроінтеграції має надзвичайно важливе значення. Проте ця реформа як і інші потребує також широкого фахового обговорення та експертних оцінок не лише зарубіжних, а й вітчизняних фахівців.

Висновок. Лише комплексне і системне удосконалення норм чинного КПК України з попереднім обговоренням у фаховому вітчизняному середовищі змін та доповнень, що пропонуються до нього, й реформування органів кримінальної юстиції відповідно до стандартів правових демократичних країн може дати позитивні результати в розбудові України як демократичної правової держави, в якій людина займе гідне місце як найвища соціальна цінність, відчуваючи себе у повній безпеці, а в разі необхідності – матиме можливість як захищати свої права, свободи та законні інтереси від незаконних посягань і зловживань з боку інших осіб, так і своєчасно їх поновлювати у разі порушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 01.10.2017).
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон від 28.12.1960. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05> (дата звернення 01.10.2017).
3. Концепція судово-правової реформи в Україні: Затв. Постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2296-12> (дата звернення 01.10.2017).
4. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи 26.09.1995 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_590 (дата звернення 01.10.2017).
5. Рекомендація 1416 (1999) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання Україною зобов'язань» від 22.06.1999 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_599 (дата звернення 01.10.2017).
6. Резолюція 1194 (1999) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання Україною зобов'язань» 22.06.1999 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_597 (дата звернення 01.10.2017).
7. Рекомендація 1513 (2001) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків і зобов'язань, взятих Україною при вступі до Організації» від 26.04.2001 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_606 (дата звернення 01.10.2017).
8. Резолюція 1244 (2001) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків і зобов'язань, взятих Україною при вступі до Організації» від 26.04.2001 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_603 (дата звернення 01.10.2017).
9. Резолюція 1262 (2001) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 27.09.2001 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_607 (дата звернення 01.10.2017).

10. Резолюція 1346 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 29.09.2003. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_608 (дата звернення 01.10.2017).
11. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР в ред. від 28.06.1996 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr/ed19960628> (дата звернення 01.10.2017).
12. Про доопрацювання проекту Кримінально-процесуального кодексу України до другого читання: Постанова Верховної Ради України № 1092 від 15.01.2003 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1092-15> (дата звернення 01.10.2017).
13. Проект Кримінально-процесуального кодексу України: Проект Закону України № 3456 від 29.04.2003 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/pls/zweb_/webproc4_1?id=&pf3511=14901 (дата звернення 01.10.2017).
14. Коментарі до проекту Кримінально-процесуального кодексу експертів Ради Європи. Офіційний сайт «<http://helsinki.org.ua>». URL: <https://helsinki.org.ua/articles/komentari-do-proektu-kryminalno-protseualnoho-kodeksu-ekspertiv-rady-evropy/> (дата звернення 01.10.2017).
15. *Бущенко А. П.* Коментар до проекту Кримінально-процесуального кодексу України. Офіційний сайт «<http://helsinki.org.ua>». URL: <https://helsinki.org.ua/articles/komentar-do-proektu-kryminalno-protseualnoho-kodeksu-ukrajiny/> (дата звернення 01.10.2017).
16. Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 05.10.2005 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_611 (дата звернення 01.10.2017).
17. Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи: Указ Президента № 39 від 20.01.2006 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/24/2011> (дата звернення 01.10.2017).
18. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента № 311 від 08.04.2008 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/311/2008> (дата звернення 01.10.2017).
19. *Кальдерони Ф.* Коментар до Кримінального процесуального кодексу України. Мілан. Транскрайм, 2007. 21 с.
20. *Херрман І.* Коментар до проекту КПК України. Аусбурзький ун-т. Німеччина. 2007. 20 с.
21. *Воглер Р.* Коментар до проекту КПК України. Сусекський ун-т. Сполучене Королівство, 2007. 19 с.
22. *Стахівський С.* Новий Кримінально-процесуальний кодекс України: Хто замовляє музику? Право України. 2008. № 4. С. 54–57.
23. *Лобойко Л.* Новий кримінально-процесуальний кодекс України: яку музику виконують його замовники? Право України. 2008. № 12. С. 92–97.
24. *Грошевий Ю.* Проблеми реформування кримінального судочинства. Право України. 2009. № 2. С. 4–10.
25. *Оніщук М.* Новий Кримінальний процесуальний кодекс суттєво посилить захист прав людини та підвищить ефективність розслідування злочинів. Право України. 2009. № 2. С. 24–28.
26. *Лобойко Л.* Основні підстави і цілі реформування кримінально-процесуального законодавства України. Право України. 2009. № 2. С. 36–42.
27. *Нор В.* Захист у кримінальному судочинстві майнових та особистих прав потерпілих від злочину за проектами КПК України: здобутки та прорахунки. Право України. 2009. № 2. С. 43–51.
28. *Зеленецький В., Лобойко Л.* Загальні напрями підвищення ефективності діяльності органів кримінального переслідування. 2009. № 2. С. 52–59.
29. *Погорецький М. А.* Новий КПК України: політичні, теоретичні та юридичні питання. Право України. 2009. № 2. С. 29–35.
30. *Пишонка В.* Новий КПК України визнали одним з найкращих у Європі. Офіційний сайт «unn.com.ua». URL: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1198672-v-pshonka-noviy-kpk-ukrayini-viznali-odnim-z-naukraschikh-u-uevropi> (дата звернення 01.10.2017).
31. Мірошниченко розповів про переваги інституту слідчого судді. Офіційний сайт «Закон і Бізнес». URL: http://zib.com.ua/ua/9677-miroshnichenko_rozpozviv_pro_perevagi_institutu_slidchogo_sud.html (дата звернення 01.10.2017).
32. *Медвечук В.* Правова позиція, перш за все, повинна бути обґрунтованою. Офіційний сайт «Українська правда». URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2012/02/14/6958726/> (дата звернення 01.10.2017).

33. Гудима Д. Несвропейський КПК за крок до другого читання. Обговорення чи «заговорювання»? Офіційний сайт «Центр суддівських студій». URL: <http://www.judges.org.ua/dig2597.htm> (дата звернення 01.10.2017).
34. Експерти не вірять, що новий КПК покращить ситуацію у кримінальному судочинстві. Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/Politics/47159> (дата звернення 01.10.2017).
35. Кримінально-політичний кодекс. Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/Politics/47946> (дата звернення 01.10.2017).
36. Нардепи ухвалювали новий Кримінально-процесуальний кодекс «без піджаків». Офіційний сайт «SVOBODA.FM». URL: <http://svoboda.fm/politics/ukraine/215933.html> (дата звернення 01.10.2017).
37. Кармазін: новий КПК «неконституційно народжений». Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/News/47545> (дата звернення 01.10.2017).
38. Найєм М., Леценко С. Новий КПК народився у парламентській вакханалії. Офіційний сайт «Українська правда». URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/04/13/6962715/> (дата звернення 01.10.2017).
39. Яценюк боїться, що Рада ухвалює кодекс кримінальних переслідувань. Офіційний сайт «Українська правда». URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/10/6962467/> (дата звернення 01.10.2017).
40. Власенко скаржиться, що новий кодекс гірший від зразка 1960-го. Офіційний сайт «Українська правда». URL: http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/30/6962526/view_comments/ (дата звернення 01.10.2017).
41. 5 недоліків проекту нового Кримінально-процесуального кодексу. Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/Politics/40984> (дата звернення 01.10.2017).
42. Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: Матеріали круглого столу (Київ, 7 жовтня 2011 р.). К.: ФОП Ліпкан О. С., 2011. 168 с.
43. Проблеми реформування кримінального процесуального законодавства України в контексті європейських стандартів: Тези доповідей та повідомлень наукового семінару (м. Київ 13 березня 2012 р.). Х.: Видавець Строков Д. В., 2012. 152 с.
44. Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним Д63 кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 6–7 грудня 2012 р.). Х.: Видавець Строков Д. В., 2013. 376 с.
45. Тривоги Європи. Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://m.tyzhden.ua/publication/6509> (дата звернення 01.10.2017).
46. Проект Кримінального процесуального кодексу України: Проект Закону України № 4344-VI від 07.02.2012 р. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=9700&skl=7 (дата звернення 01.10.2017).
47. Данський Гельсінський комітет з прав людини: Чи намагається Україна покращити верховенство права? (повний текст). Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/Politics/47489> (дата звернення 01.10.2017).
48. Новий КПК не змінить свідомість корумпованих слідчих і суддів і навряд чи покращить відносини з Європою. Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/Politics/47691> (дата звернення 01.10.2017).
49. Кармазін: новий КПК «неконституційно народжений». Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/News/47545> (дата звернення 01.10.2017).
50. Речник Ради Європи про новий КПК: покращити треба не лише букву закону, але й практику судочинства. Офіційний сайт «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua/News/47491> (дата звернення 01.10.2017).
51. Європа рекомендує Януковичу почекаати з підписом КПК. Офіційний сайт «Українська правда». URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/13/6962747/> (дата звернення 01.10.2017).
52. Висновок щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України, підготовлений Директоратом з питань правосуддя та захисту людської гідності, Генерального директорату. Права людини і верховенство права. Страсбург, 2011. 90 с. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/Source/expertises/Opinion_Draft_CPC_UA_Ukrainian.pdf (дата звернення 01.10.2017).
53. Кухнюк Д. Адвокат розповів про переваги нового КПК. Офіційний сайт «Закон і Бізнес». URL: <http://zib.com.ua/ua/pda/8672.html> (дата звернення 01.10.2017).
54. Пионка В. Реформування кримінального процесуального законодавства України: із виступу на координаційній нараді за участю Президента України В. Януковича 13 листопада 2012 р. Вісник прокуратури. 2012. № 11. С. 3–6.
55. Олійник В. Розповів про переваги нового КПК України. Офіційний сайт «ТСН.ua». URL: <https://tsn.ua/tags/олійник%20розповів%20про%20переваги%20нового%20кпк> (дата звернення 01.10.2017).

56. Іванець А. Новий КПК гуманніший за попередній: у ньому пом'якшувальні обставини застосовуються без обмежень. Офіційний сайт «Ради адвокатів Київської області». URL: <http://radako.com.ua/news/noviy-kpk-gumannishiy-za-poperedniy-u-nomu-pomyakshuvalni-obstavini-zastosovuyutsya-bez> (дата звернення 01.10.2017).

57. Фуллер Лон Л. Мораль права: Пер. з англ. Н. Комарова. Наукове видання К.: Сфера, 1999. 232 с.

58. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення 01.10.2017).

Pohoretskyi M. Five years of the Criminal Procedural Code of Ukraine: problematic issues

The article is devoted to the problematic issues of development and adoption of the current Criminal Procedure Code of Ukraine and on the introduction of amendments and additions to it. The imperfection of its main legal institutions and the shortcomings in the organization of the functioning of criminal justice system are considered.

The proposals for conceptual directions of perfection of the current CPC of Ukraine and reforming the court, prosecutor's offices, pre-trial investigation and prosecution and advocacy are made: ensuring the functioning of a competitive model of the criminal process; a change in the interconnection of operational-investigative activity and pre-trial investigation – a combination of search-investigative activity with a pre-trial investigation at the Detective Institute; reforming of protection function and advocacy of Ukraine; a change in the paradigm of criminal procedural evidence, taking into account the possibilities of modern scientific and technological progress and standards of proof of the European Court of Human Rights; it is proposed to expand the network of judicial and expert institutions at the expense of private institutions and increase the requirements for their accreditation; promotion and extension of the criminal procedural guarantees of judicial control as the most effective means of ensuring the lawfulness over observance of the rights, freedoms and interests of persons in criminal proceedings and the most effective means of prooftaking in criminal proceedings; promotion and extension of the criminal procedural guarantees of the court and an indicator of the effectiveness of the criminal justice bodies, the completion of judicial reform, which provides the creation of a professional and independent court; reforming training for criminal justice and reforming legal and special education according to the standards of democratic legal world countries and, in particular, the EU.

It is concluded that only the comprehensive and systematic improvement of the current CPC of Ukraine with the foreground discussion in the professional domestic environment of the changes and additions and the reform of the criminal justice bodies in accordance with the standards of legal democratic countries can give positive results in building Ukraine as a democratic legal state with a social value of person and personal safety, and if necessary, protecting people's rights, freedoms and legal interests or to renew them.

It is proposed to improve some norms and institutions of the current CPC of Ukraine, in particular: to expand the powers of the defender in obtaining evidence; to expand the rights of the defender to appeal actions of investigator and to appeal of procurator's actions, in particular appeal of a notice of suspicion by the defender; to exclude from the powers of the investigating judge the control over the lawfulness of the application of the most lenient measure of providing criminal proceedings – a personal commitment, as well as temporary access, unless this involves the suppression of the originals of documents.

The impossibility of delegation an investigating judge to call for expert evidence in criminal proceedings and to call for expert institutions as it does not correspond to the procedural status of an investigating judge and is a direct violation of adversarial system in a criminal trial, etc.

Keywords: *Criminal Procedure Code of Ukraine, court, investigator judge, prosecutor's office, advocacy, protection function, pre-trial investigation bodies, search, proof.*

Стаття надійшла до редакції журналу 12.10.2017 р.